
OBRES COMPLETES DE TISNER I. Novel·les, 1. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1992/
OBRES COMPLETES DE TISNER II. Novel·les, 2. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1992

Vist com a personatge, l'escriptor "Tísner" té unes qualitats de parament que el fan enormement seductor. La seva cordialitat i franquesa enamoren de cop i sap lluir, per un altre costat, una lucidesa esmolada per la ironia i una bonhomia que diries inexhaurible. Però les virtuts que ara toca d'accentuar són les qualitats que l'emplomallen com a escriptor i el talent que tragina com a narrador. Talent i qualitats que tot just la societat catalana ha començat a reconèixer com calia, aquests darrers anys, rera de l'èxit dels volums de memòries Viure i veure.

Seguint el mateix raonament, l'edició de l'Obra Completa sembla que pot acabar de reblar els claus que calgui per situar la seva novel·lística entre les de més entitat de la segona meitat del segle XX. Una narrativa, d'altra banda, on qualsevol lector pot comprovar com l'afavoreix i millora el pas del temps i per això se'ns presenta, al cap de quaranta i cinquanta anys de la seva redacció, amb una potent alenada de frescor, actualitat, ironia i vitalitat. I m'agradaria demostrar-ho a 556 Brigada Mixta, que per allò de ser el primer treball i perquè s'atapeeix de components biogràfics, acostuma a passar de puntetes i com una crònica novel·lada de la guerra.

Una lectura actual situa sense esforç 556 Brigada Mixta en la mateixa òrbita de revisió de la guerra civil feta, darrerament, per un cert cinema espanyol. Films com La vaquilla o Ay Carmela!, entre altres, han encarat una relectura desdramatitzada del conflicte, en clau d'humor i pinzellades d'esperpent. Des d'aquesta perspectiva, el mèrit de Tísner

és haver emprat el mateix to festiu i irònic, però immediatament després de la guerra. Es la paradoxa de l'humor en temps de tragèdia, el contrapunt al dolor de l'exili i qui sap si la teràpia per a unes ferides que encara sagnaven el 1943 quan es publicà la novel·la. Més enllà del testimoni, l'encert de la narració és la seva gresca punxant i mordaç, el fet d'anar puntejada de plagasitats i detalls burletes que demostren fins a quin punt, la guerra fou domèstica i casolana. Potser per això esdevingué més ferotge a la reraguarda que no pas al front. El cas és que hi suren detalls d'una gràcia extraordinària des dels binocles que empen per al servei d'informació fins a la figura d'artiller estràbic que es passeja amb el seu canó, establert pel seu compte i, essent estràbic, on posa l'ull, posa la bala. El detall dels binocles és impagable. Eren de teatre, una peça nacarada, més joiell que no estri militar, i que sempre havia imaginat que devien pertànyer a una dama d'opulent sina, pecaminosament escotada. Un exèrcit d'opereta acordat amb l'estri amb el qual s'espiaven els moviments de l'enemic. La qual cosa no impedeix, però, l'esperpent de detalls de truculència com el cas d'aquell soldat del qual vam recollir un tros de pell de crani encastat al mur. Vam desenganxar-lo amb una forca i vam identificar-lo perquè no hi havia ningú més, entre nosaltres, que tingués el pel roig.

PARAULES D'OPÒTON EL VELL O EL CAPGIRAMENT DE LA HISTORIA

El mateix sentit de l'humor, així com els detalls d'una vitalitat encomanadissa, exemplar i engrescadora es troben en l'acudit immens que suposa Paraules d'Opòton el vell (1968). Tísner hi treballà tretze anys i hi carretejà una impressionant documentació de tipus històric, lingüístic i antropològic. La novel·la és la història del "Descubrimiento", però a l'inrevés: l'arribada, l'any 1489, de sis naus asteques a terres gallegues en un viatge iniciat per sortir a rebre Quetsalcóatl, déu

benefactor dels asteques. La broma de la novel·la és del tot remarcable, sobretot ara que encara fumeja la parafernàlia del "Quinto Centenario". I més encara, si es para atenció a algunes de les reflexions del narrador. En una s'adreça a Quetsalcóatl per proposar de fer una altra expedició, prou gran i ben armada, per tal de tornar-hi i escarmentar-los. Però ja hem fet tard (...) Nosaltres els vàrem ensenyar el camí i aquí els tenim, que ja no els podrem foragitar mai més car per experiència sé com és de tossuda la Raça Castellana i com mai no deixa anar de grat allò que ha arrabassat. En una altra fa referència al mal ús fet de la paraula "descobriments" i proposa que n'havien de dir "encontre". Es per això, creu Opòton, que van rebre el càstic de Quetsalcátl, car ell no perdona lleugereses.

Amb una estratègia paral·lela a la de Montesquieu a Lettres persanes, el cronista de l'odissea asteca al Nou Món (el Nou Astlan) explica sorprés les rareses i els estranys costums que tenen la gent de la "fala galega" de les terres descobertes. L'esquema de la novel·la és com una Crònica d'Indies a la inversa i aprofita per reflexionar, ironitzar i fins ridiculitzar la vida indígena vista des de la lògica de la cultura precolombina. Un estranyament per la intemperància del clima, per exemple, o per l'endarreriment cultural de diferents aspectes de la vida que pot comparar amb els del Vell Món. Per un altre costat, però, accepta els avenços tècnics (des del porró fins a la quilla d'una nau) i els copia per adoptar-los immediatament.

Ara bé, el punt sens dubte més sucós i reeixit és la reflexió sobre l'escriptura i el seu aprenentatge per part del cronista. Opòton és un terrissaire esdevingut, per casualitat, soldat i expedicionari a les terres del Nou Atslan. Es dels pocs que retornen i, passats uns anys, es posa a escriure'n el testimoni, amb la dificultat, però, que no domina

gaire els mecanismes i secrets de l'escriptura: ell és un terrisser i escriure no és el seu ofici. A poc a poc, però, i amb una progressió que es pot seguir pàgina rera pàgina, Opòton troba les claus de l'estil, hi reflexiona amb goig, s'adona del progrés i para un esment especial a l'etimologia de les paraules i als jocs de lògica i analogia. Així arriba fins al raonament de diferents recursos estilístics. Aquest és un dels mèrits de construcció que ha fet que la novel·la hagi estat titllada de perfecta per la seva composició.

LES DUES FUNCIONS DEL CIRC (1966) I **PROHIBIDA L'EVASIO** (1969)

Després de 556 Brigada Mixta, Tísner publicà Les dues funcions del circ (1966), una obra que cal considerar entre les més ambicioses de la seva producció. A partir d'una experiència viscuda (allò que és l'inici de la novel·la i que s'explica, també, a les memòries), l'autor narra, en l'ambient exòtic de l'illa de la Martinica, el conflicte entre dos móns i dues races: blancs i negres, caribenys i europeus. Hi dibuixa accions paral·leles que s'entrecreuen, records d'infantesa i adolescència, el contrapunt entre Martinica i Barcelona, l'enamorament amb dues indígenes, l'actuació d'una companyia de circ i una segona funció que és, ras i curt, la del circ de la vida. Tot ben servit amb una tècnica d'una gran eficàcia i embolicat amb un gruix d'elements, diguem-ne cinematogràfics.

La mateixa flaca pel cinema i una visió en certa manera dual de la vida humana és la que s'encara a Prohibida l'evasió (1969) de qui, Jaume Fuster, en el pròleg a l'Obra Completa, considera el cim de la narrativa llarga tisneriana, la més cosmopolita de les seves novel·les i la que, a banda de l'esmentat deute cinematogràfic (vinculat al fet que Tísner treballà a Mèxic per al cinema i la TV), palesa una doble influència francesa del "nouveau roman" i de l'existencialisme sartrià. La novel·la, amb un notori encert tècnic, visualitza el pensament a través d'una

càmera i presenta la munió de personatges que hi apareixen com a realitats en procés de filmació. Com si la novel·la i la càmera que hi ha al darrere fossin una mena de consciència de la humanitat.

La novel·lística de Tísner hauria de sortir del forat on, malgrat tot, encara es troba per a convertir-se en la mena d'amic que es visita amb goig, un referent literari de lectura sovintejada i que es transita com un passeig narratiu amb personalitat pròpia. Crec que ho demana, sobretot, l'actualitzada modernitat d'alguns dels seus plantejaments més antics.

Isidor Cònsul